

קדושת בכור בהמה טהורה ונתינתו לכהנים

כשלמים לקדש בו את האשה או למכרו לאחרים, דכי קא זכו - הכהנים - משלחן גבוה קא זכו. הרי משמע שזכיית הכהנים בבכור היא מאשי ה' כשאר קרבנות ועל כן אינו ממונם לקדש בו ולמכרו [וכדברי ר' יוסי בקדושין (גב) דנקטינן כוותיה, שכהנים שקידשו בחלקם - אינה מקודשת דכתיב 'מן האש', חלק הכהנים כחלקן של המזבח שמיועד לאכילה בלבד]. והלא אילו הבכור ניתן לכהן כקדשי הגבול, הלא אלו נכסי הכהן לכל דבר וענין.

ראיה שלישית, מהא דמרבין (בבכורות כח.) מ'וברם יהיה לך' - לימד על בכור בעל מום שנותנו לכהן שלא מצינו לו בכל התורה כולה. ופירשו התוס' א שבכל התורה אם הוממו כשם שהמזבח מפסיד חלקו כך מפסיד הכהן, ואילו הבכור אפילו בעל מום שאין למזבח את חלקו - לא הפסיד הכהן. והרי אילו זכות הכהן בבכור עניינה משום היותו 'ראשית' כמו תרומה וחלה, הלא אין כאן חידוש מיוחד בכך שזוכה גם בבעל מום שהרי אין קשר בין דין המתנה לדין ההקרבה כלל - אלא מוכח שהכהן זוכה אך ורק מצד היותו קרבן, ונתחדש כאן דבר שלא מצאנוהו בשאר מקומות, שגם בעל מום נותנים אותו לכהן אעפ"י שאינו קרב, אך הואיל ויש בו קדושה מסוימת כשאר פסולי המוקדשין שאסור בגיזה ועבודה ועושה תמורה וכד' (כדתנן בבכורות יד. ועוד), ומצד קדושה זו החלה גם על בעל מום, יינתן הבכור לכהן. ב

[מו"מ מסוגיות נוספות]

עוד כתב בזכר יצחק להוכיח כן, מדאמרינן בבכורות (יב:) בהמת שביעית פטורה מן הבכורה משום 'לאכלה' ולא לשריפה; מכך שדין האימורים בשריפה וזה עומד בסתירה לדין שביעית - הלכך אינה קדושה בבכורה. וקשה, ניחא מה דאינה קריבה אבל מדוע לא תינתן לכהן כשאר מילי ד'ראשית' - אלא מוכח שאין הכהן זוכה בבכור רק מצד היותו קרב.

[שיטת הסוברים שיסוד דין המתנה בבכור הוא בשל היותו 'קרבן', כשאר קדשי המזבח; ראיותיהם]

א) בכור בהמה טהורה הוא אחד מעשרים וארבע מתנות כהונה (כדאיתא בב"ק קי:). והנה מתנות כהונה מחולקות לקדשי הגבול כגון תרומה וחלה אשר הם נתונים לכהן לכל דבר וענין, ולקדשי המקדש כגון חזה ושוק של שלמים ובשר חטאות ואשמות שהכהנים זוכים בהם מ'אשי ה' ככתוב. ויש לחקור במהותה של מתנה זו, האם היא כקדשי הגבול מצד היותה פטר רחם וכשאר מתנות של 'ראשית', או שמא היא כמתנת המקדש בשל היותה קרבן, וכשאר הקרבנות שהכהנים זוכים בבשרם משלחן גבוה. מאידך הלא הבכור ניתן לכהן מחיים, שלא כשאר קרבנות שאין הכהן זוכה בהם אלא לאחר שחיטה ושאר עבודות הקרבן. ועוד, הלא גם בכור בעל מום ניתן לכהן הגם שאינו קרב למזבח ונאכל בכל מקום ולכל אדם. הרי מזה משמע בפשיטות שזכיית הכהן בבכור אינו כקדשי המקדש אלא כשאר קדשי הגבול.

וכבר נפתחה השאלה בדברי רבותינו; הנה כתבו בזכר יצחק (גב נד) ומקדש דוד (יד) ואבי עזרי (בכורות ה,ג, תמורה ג,ב), שזכיית הכהן בבכור נובעת מצד היותו קרבן. והוכיחו כן מכמה מקומות; -

בפ"ק דזבחים (ט.) מקשה הגמרא גבי מותר הפסח, ממאי דקרב שלמים דלמא שחיטה לשם בכור ליהוי כבכור, למאי הילכתא דלא ליבעי נסכים, אי נמי דליתביה לכהנים. הרי חזינן שגם זה שלא נולד ראשון לאמו, אם אך דין הקרבתו כדין קרבן הבכור, בשרו ניתן לכהנים. ומוכח שזכות הכהנים בו היא משום היותו קרבן, כי אם מפני היותו פטר רחם - הלא זה שאינו בכור רק נעשה דינו כקרבן בכור ע"י מחשבתו בשעת שחיטה, מדוע יינתן לכהנים.

עוד הוכיחו ממה שאמרו בב"ק (יב-יג) מודה רבי יוסי הגלילי - שאמר קדשים קלים ממון בעלים הם - דשאני מתנות כהונה של בכור שאינו ממון של כהן

א. ורש"י ור"ג פירשו בענין אחר, ולדבריהם אין משם ראיה. דמהא דבעינן ריבוי לבע"מ אין להוכיח שזכותם מדין קרבן, כי ודאי בלא קרא הוה אמינא שהוא כחזה התנופה ושוק הימין ממש ככתוב, אבל לאחר שלמדנו שאף בע"מ ניתן לכהן, לעולם אימא לך שיש בו דין נוסף כקדשי הגבול.

ב. לפי שיטה זו יתבאר בפשיטות מדוע נחשב הבכור (בב"ק קי: רמב"ם בכורים א,יד) בין המתנות הנאכלות בירושלים ולא מאלו שבגבולין - שעיקר דין המתנה שבבכור הוא בשל היותו קרבן, ואילו נתינתו לכהן כשהוא בעל מום זהו דין מסתעף אבל אינו מעיקר דין מתנתו. וע"ע להלן בהערה.

ראייתו ואמר 'קדושה הבאה מאליה שאני', פליג בעיקר הנחה זו של רב המנונא וסובר כנ"ל שדיני קדושתו ואיסוריו של הבכור קודמים לדין הממון ואינם תלויים בענין הממוני וכנ"ל, ולכן אמר שגם אם תקפו כהן אין מוציאים מידו אלא מחליטים הבכור בידי הישראל, שפיר אסורים בגיזה ועבודה.⁷

על כל פנים מבואר מדברי שלשה מגדולי רבותינו האחרונים אלו, שזכות הכהנים בבכור כמוה כזכותם בשאר הקרבנות, לתת להם חלקם משלחן גבוה, אלא שהתחדש בבכור דין מיוחד שגם אם אין בו הקרבה בפועל, הואיל וסוף סוף יש בו קדושה, זוכים בו הכהנים.

[הקושיות על שיטה זו]

(ב) ויש להקשות על כך משני מקומות; בבכורות (ט): מבואר שלרבי יהודה שאמר בהמה המשותפת לישראל ולנכרי חייבת בבכורה [וצריך הישראל ליתן דמי חלקו לכהן], לא זו בלבד שאינה קריבה אלא אף מותרת בגיזה ועבודה. הרי מבואר שגם בכור שהוא חולין גמורים דינו להינתן לכהן. וכבר עמד על כך בזכר"י, ע"ש.

כיוצא בזה יש להקשות מדברי המאירי שכתב (בב"ק יב:): שלרבי עקיבא שאמר בכור בחוצה לארץ אינו קרב הרי הוא חולין ואעפ"כ דינו להינתן לכהן. [וכן נקט הרמב"ם (בהלכות בכורות א, ה - וכפי שהיתה גירסה זו לפני הראשונים, ראב"ד רמב"ן ועוד ה) - אלא שחזר בו לבסוף ונקט שיש בו קדושה (כפי שהראו ב'שינויי נוסחאות' במהדורת פרנקל, עפ"ד בספר

אלא שראיה זו יש לדחות על פי מה שכתבו אחרונים לפרש הסוגיא שם שמיעוט 'לאכלה ולא לשריפה' הוא בעיקר הבעלות על פירות שביעית שלא ניתנו לאדם אלא לאכילה אבל לענין שריפה אינם שלו, ועל כן פטורה מן הבכורה כדין בהמת הפקר [והארכנו בזה במקום אחר⁸]. ולפי פירוש זה נדחת הראיה משם, כי אף אם זכות הכהן נובעת ממצייאות היותו בכור ולא מחמת הקרבתו, בהמת שביעית פטורה מן הבכורה מטעם הפקר.

עוד שם בזכר יצחק (שם), הקשה על עצמו מהסוגיא בב"מ (ו:), שאמר רב המנונא לשמוע מהדין שספק בכור המוציא מחברו עליו הראיה ואעפ"כ אסור בגיזה ועבודה, שאין ההכרעה הממונית מוחלטת אלא עדיין ספק הוא ואם תקפו הכהן ותפס - אין מוציאים מידו, ואף כשלא תקפה אם הקדיש - מוקדש, שאם לא תאמר כן אלא תאמר שהכרענו בהחלט שהוא של ישראל, א"כ אין לאסרו בגיזה ועבודה. וקשה, אם זכות הכהן נובעת מקדושת הבכור כאמור, הלא דין הממון נובע מהאיסור, ומדוע אין יתכן לאסרו בגיזה ועבודה מחמת הספק ולהחליט עליו שיישאר ביד בעליו - אלא משמע שנקט רב המנונא לא כן, אלא תחילת דין הבכור הוא נידון ממוני, האם דינו להינתן לכהן אם לאו, ורק מחמת דין הממון - שהוא ניתן לכהנים - מסתעפים האיסורים ודיני הקרבן, שלכן אם החלטנו שהוא של ישראל, אין בו קדושה ואיסורים כלל (וכמש"כ בשערי ישר ה, ו). ונדחק בזכר יצחק לפרש הסוגיא בענין אחר. יעו"ש.

ואולם יש לומר בפשיטות (כפי שפירש במשנת ר' אהרן ב"מ שם) שאמנם רב המנונא סבר שאיסורי הבכור וקדושתו מסתעפים מדין הממון, אבל רבה שדחה

ג. שיעור נט אות ד.

ד. ע' גם בית ישי קכד. ובדרכים אחרות במקדש דוד ואבי עזרי שם.

ה. ברמב"ן נראה שנקט בדעת הרמב"ם שהוא חולין ואינו ניתן לכהן כלל, והיא משנה ראשונה של הרמב"ם. אבל גירסה דידן 'מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחול' - היא משנתו האחרונה (ע' כס"מ). והנה לפנינו איתא בהמשך דברי הרמב"ם שהוא חולין, ופירש הגר"ח (בהלכות מעש"ש ובפ"י מהל' מאכ"א) דלאו חולין ממש אלא שמופקע מקדושת הקרבה [ומצינו לשון 'חולין' ברמב"ם בכורות א, ג על כל בכור בע"מ הגם שאסור בגו"ע]. ואולם לפי דברי השיטמ"ק (בתמורה יא המובא להלן) שבשופות גוי לר"י אינו נשחט בלא מום הגם שמותר בגיזה ועבודה, וכפי שיבואר להלן שהקדושה העצמית של הבכור אוסרתו באכילה, שפיר אפשר לפרש גם כאן שאין בו קדושת קרבן כלל [לא רק שאין בו קדושת הקרבה כהגר"ח], שלכך מותר בגיזה ועבודה.

אלא שהאמת תורה דרכה שתיבת 'חולין' ברמב"ם הוכנסה בספרים בטעות על פי משנה ראשונה שנקט הרמב"ם שאין מצות בכור בחול'ל, אבל לפי משנה אחרונה ליתא תיבת 'חולין' - ע' ברמב"ם במהדורת פרנקל. וא"כ אין צורך לכל זה. ולפי"ז לא מצינו דעה שהבכור בחול'ל ניתן לכהן הגם שמותר בגיזה ועבודה אלא במאירי (עפ"י מה ששמעתי מהרב שליט"א).

[הרשב"א בתשובותיו (שלא תכז) האריך דלא כהרמב"ם, ואילו בחידושויו בב"ק יב: נקט כהנחה פשוטה שהם כחולין גמורים, וזה תימא. ואולי לשון 'חולין גמורים' שנקט הרשב"א היינו לאחר שיפול בו מום ולומר שהוא כצבי וכאיל הנאכלים לכל, ולא בא לאפוקי מאיסור גיזה ועבודה. יתר על כן מצינו בספר החינוך (שצג) שנקט על בכור שנפל בו מום שהוא כחולין גמורים, הגם שאסור בגיזה ועבודה].

בו לאחר שחיטה משלחן גבוה, זהו שמפקיע ממנו עתה דין ממון וזכיה, אבל מצד בעצם היה בדין שיהא ממון כהן כמו בעל מום ויכול למכרו. ופירש בזה מה שמבואר בגמרא שם שבכור בזמן הזה יכול הכהן למכרו ולקדש בו אשה. ואין מובן הלא הבכור עצמו ראוי להקרבה ואילו יבנה המקדש ייקרב - אלא מוכח שמצד עיקר הדין הוא בעצם שייך לכהן, רק מה שעומד להקרבה הוא זה המפקיע ממנו את בעלותו, ובזה"ו שאינו עומד לכך - ממונו הוא. [יעו"ש בהרחבה בבאור הסוגיא].

והביא שם מאחיו הגר"מ להוכיח שיש בבכור מתנה לכהן כקדשי הגבול, מהא דשותפות נכרי לר' יהודה אעפ"י שהוא חולין ניתן לכהן, כנ"ל.

וכן ביאר בזה (שם, ושנה דבריו בספרו עה"ת פרשת קרח) דברי הספרי-זוטא (קרח) שיש ריבוי מיוחד על עור הבכור שהוא ניתן לכהנים כשאר עורות הקרבנות. ולכאורה אין מובן מדוע צריך לכך ריבוי והלא הבכור כולו ניתן לכהן [ולא דמי לשאר זבחים שאין לכהנים בו כלום מחיים] - אך הריבוי נצרך בגוונא שלא ניתן לכהן מחיים או שניתן לכהן שאינו ראוי לעבודה שאז מתחלק הבשר לכהני משמר כדין מתנות כהונה של הקרבנות, וצריך קרא שגם העור ניתן להם, כעור העולה וקדשי הקדשים.

ומקור לשני הדינים הללו - ביאר הגר"ז - דכתיב 'ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין' וגו' - הרי השוה הכתוב בשר הבכור לאחר הקרבתו לחזה ושוק הניתנים לכהנים מאשי ה'. זהו הדין של קדשי מזבח שבבכור. ואילו מריבוי הכתוב 'ובשרם יהיה לך' שדרשוהו (בזבחים לו ובכורות כח) לבכור בעל מום, מזה שמענו שיש בבכור דין נתינה נוסף בלא לתא דהקרבה, וגדרו כשאר קדשי הגבול ואף מחיים. וזהו שאמרו בגמרא שלא מצינו לו בכל התורה - כי בכל מתנות המקדש אין לכהנים אלא לאחר הקרבה, ובבכור נתחדש דין מתנה נוסף החל מחיים, שהוא כקדשי הגבול. [ובזה חלוקה דעת הגר"ז מדעת רבותנו הנ"ל, שהם פירשו שזכות הכהנים בבכור לעולם נובעת מחמת דין קרבן, אלא שבע"מ נתרבה מפני חלות קדושה מסויימת שיש בו. ואילו להגר"ז נתרבה כאן דין נתינה נוסף שיש בבכור, מצד היותו פטר רחם וכקדשי הגבול, ואפילו הוא חולין גמורים].

לפי זה לכאורה הכל מיושב, כי אף על פי שמצינו בכור שלא נתקדש כלל ובכל זאת מצוותו להינתן לכהן, כגון שותפות גוי לרבי יהודה ובכור חו"ל לרבי עקיבא אליבא דהמאירי, זהו מדין נתינה של 'קדשי הגבול' שנלמד מבכור בע"מ, אבל מלבד זאת הלא יש דין נתינה של בשר קרבן הבכור לכהנים, והוא ניתן להם מאשי ה'.

המצוות ובפירוש המשנה וביד החזקה. ומובא שם שר"ש בן חכמון כתב להפך, שבתחילה נקט הרמב"ם (מחוטנו) שיש בו קדושה ולבסוף חזר בו ממשנתו הראשונה וסבר שהוא כחולין].

הרי לכאורה משמע משני הדינים הללו שזכיית הכהנים בבכור אינה תלויה בקדושת קרבן של הבכור, אלא אף כשהוא חולין גמורים דינו להינתן לכהן. וקשה מכל הנך הראיות דלעיל המורים איפכא.

[שיטת הגר"ז בדעת התוס' ששני דיני מתנה יש בבכור, קדשי הגבול וקדשי מזבח; ישוב הקושיות לשיטה זו]

מכל זה נראה מבואר כדברי הגר"ז (בהלכות בכורות) שהאריך לבאר דהא והא איתנהו בבכור; יש בו דין מתנות כהונה מחיים מצד היותו בכור במציאות, וכשאר קדשי הגבול, ומלבד זאת יש דין נוסף האמור בקרבן הבכור, שהכהנים זוכים מאשי ה' בבשר הקרבן כשאר אכילת הכהנים בקרבנות.

ובזה ביאר הא דאמרין בירושלמי (חלה ד) ובתוספתא (סוכה ד) שהבכור מתחלק לאנשי משמר. והרי במשניות (בבכורות כו וערכין כח) משמע שהבעלים זכאים ליתן את הבכור לכל כהן שירצו, וכמו שפסק הרמב"ם (בכורות א, טו). ומש"כ לשון 'יראה לי שהבכור נותן לכל כהן שירצה' לפי שאינו מפורש במשניות אלא נשמע מכללא, אבל מקור דבריו הוא במשניות כמבואר מהקשר דבריו (שם) - אך באמת שני הדינים צדקו יחדיו; מחיים, ניתן הבכור לכל כהן שירצה כשאר קדשי הגבול [והרי ישראל ממיר בכורו (תמורה ז) כי הוא בעליו, על כן גם טובת הנאה שלו ליתננו לאיזה כהן שיחפוץ], אבל אם לא קיים מצות נתינה מחיים, או אם נתן לכהן שאינו ראוי לעבודה, כשהוא קרב מתחלק לאנשי משמר כשאר בשר הקרבנות שכהני משמר חולקים בו, שהרי זכות הכהנים בבשר לאחר שחיטה היא משלחן גבוה כשאר הקרבנות וכנ"ל. ואמנם אילו נתן ישראל לכהן מסויים, אין הבשר מתחלק לאנשי משמר, כדין כהן המביא קרבן משלו שעבודתה ועורה שלו כדכתיב 'ואיש את קדשיו לו יהיו' (כדאמרין בב"ק קט), וכאילו אין שם כהנים אחרים העובדים אלא הוא, אבל בעצם זכיותו בבשר לאחר ההקרבה היא מאשי ה' כשאר קרבנות, וכדאמרין בב"ק (יג. כפירוש התוס') גבי בכור 'שאני מתנות כהונה דמשלחן גבוה קזכו' כנ"ל.

ומה שמבואר בסוגיא שם שאף מחיים אין הכהן יכול לקדש בו ולמכרו והלא לכאורה מחיים הוא שלו לגמרי כשאר קדשי הגבול - ביאר הגר"ז שזהו מכח דין הפקעה בבעלותו מחיים, דחלות הדין שהכהנים זוכים

ו. צ"ע במש"כ בתפארת ישראל כהנחה פשוטה שחזה ושוק ניתנים לכהן אחד בבכור. וברש"י חולין קל: מפורש איפכא.

הכהנים בככור אפילו מחיים אינה כשאר קדשי הגבול אלא משלחן גבוה, וזה צריך באור.

[קדושה עצמית לבכור שאינה תלויה בדין ההקרבה] [איסור הטלת מום בבכור בע"מ]

על כן נראה לבאר בשיטת רש"י והרמב"ם באופן אחר. הנה עד עתה לא דיברנו אלא לענין זכות הכהן בבכור, אם הוא נובע מצד היותו ראשית במציאות או מצד היותו קרבן, אבל לענין קדושת הבכור עצמה לכאורה היה נראה שהיא נובעת מכך שהוא קרבן. אבל נראה שאין הדבר כן.

ויסוד הדבר במהרי"ט אלגאזי (פ"ה דבכורות, אות מב), דהנה לדעת ר"מ, המטיל מום בבעל מום לוקה משום מטיל מום בקדשים. ואמרו בגמרא שזה רק קודם פדיון אבל לאחר קדשים שהוממו ונפדו אעפ"י שעדיין יש בהם קדושה להאסר בגיזה ועבודה וכד', נתמעט מקרא 'תמים יהיה לרצון' שהמטיל בהם מום אינו עובר. והקשה מהריט"א הלא רבי מאיר אמר דבריו בבכור בהמה שנפל בו מום, והרי לבכור אין פדיון כלל כדכתיב קרא, רק 'מומו הוא פדיונו' שאם נפל בו מום יוצא לחולין מיד ונאכל לכל אדם, ואם כן קשה מדוע אם הטיל מום בבכור בע"מ חייב הלא בכור שנפל בו מום הוא כפסולי המוקדשין לאחר פדיון. ותירץ [באופן ב'] 'דשאני בכור דעיקר קדושתו אינו בלבד בשביל הקרבה כי אם עיקר קדושתו נמי הוא בשביל שהוא בכלל מתנות כהונה דזיכה רחמנא לכהנים' שלא כשאר המוקדשים שעיקר קדושתם הוא להקרבה, לכך המטיל מום בבכור לוקה אעפ"י שמומו כפדיונו. הרי מבואר בדבריו שלבכור יש קדושה מצד עצמו, מלבד קדושת 'קרבן' שבו. וקדושה עצמית זו היא המחייבת ליתנו לכהן.

ובגמרא ע"ז (יג): אמרו שהמטיל מום בקדשים בזמן הזה אפילו לר"מ אינו לוקה, דבעל מום נהי דלא חזי לגופיה לדמי חזי, לאפוקי קדשים בזמן הזה דלא לדמי חזי ולא לגופיה חזי. והקשה רעק"א בגליון הש"ס הלא עיקר מחלוקת ר"מ וחכמים בבכור נאמרה, והרי בכור בעל מום לא חזי לא לגופיה ולא לדמי וגם אין תמורתו קריבה. ונשאר ב'צע"ג'. אך כבר הקדים מהריט"א בקושיא זו ותירץ לפי סברתו, שעיקר קדושת הבכור אינה משום ההקרבה כי אם משום מתנות כהונה,

וכלפי דין זה אמרו (בזבחים ט.) שאם מותר הפסח ששחטו לשם בכור היה דינו כבכור - יינתן לכהנים, הגם שאינו בכור במציאות מ"מ תורת קרבן בכור חל עליו להיות בשרו ניתן לכהנים כחזה התנופה ושוק התרומה. ועל זה אמרו בב"ק (יג.) כהנים משלחן גבוה קזכו, וכדפירש הגרי"ז עפ"י התוס' דהיינו לאחר שחיטה.

[בדעת רש"י ורמב"ם אין מיושבת שיטה זו]

ג) אלא שעדיין אין הדברים מיושבים בשיטת כל הראשונים, דהנה הגרי"ז שם ביאר לפי שיטתו את דברי התוס' (בזבחים עה) שתמורת בכור, הקדושה ואינה קריבה (כדלפינן בתמורה ה: כא. מדכתיב 'לא תפדה קדש הם' - הם קרבים ולא תמורתם), אין בה דין נתינה אלא נאכלת במומה לבעלים [וטעמם, דדין 'מתנות כהונה' יש רק על הבכור עצמו, והרי זו התמורה אינה פטר רחם]. ויש לשאול מאי שנא מהא דאמרינן גבי מותר הפסח שאילו היה בו דין בכור היה ניתן לכהנים - אך לפי האמור ניחא שהרי שני דיני נתינה יש בבכור, מדין קדשי הגבול ומדין קדשי מזבח, והנה במותר הפסח הגם שאינו פטר רחם ואין שייך בו נתינה בתורת קדשי הגבול מ"מ הואיל והוא קרב כקרבן בכור [להס"ד], יש בו דין נתינה של בשר הקרבן, משא"כ תמורת הבכור אין שייך בה לא דין מתנה של קדשי הגבול שהרי אינה בכור במציאות, וגם לא דין מתנה של בשר הקרבן שהרי אינה קריבה, ומובנת סברת התוס' היטב.

אך אם כן קשה מה טעמו של הרמב"ם החולק בדין זה וסובר (תמורה ג.ב. ושם ד,ו גבי ו'לד תמורת בכור) שתמורת בכור לכהנים. והלא לפי מה שנתבאר אין שייך בזה דין מתנה לא בתורת קדשי הגבול שהרי אינה בכור, ולא בתורת קרבן-בכור שהרי אינה קריבה. ובאור שמח (שם) כתב שמצא מקור לדברי הרמב"ם מהסוגיא בזבחים ט הנ"ל לענין מותר הפסח, אך לפי סברת הגרי"ז אין זה מקור נאמן דהתם שאני שהוא קרב כבכור ושפיר יש ליתנו לכהנים, משא"כ תמורת הבכור שאינה קריבה, מהי תיתי שיש ליתנה לכהן¹.

עוד צריך ליישב - כפי שכבר עמד הגרי"ז - את שיטת רש"י בב"ק, שפירש הא דקאמרינן כהנים משלחן גבוה קזכו - אפילו מחיים. ולפי פירושו מבואר שזכיית

ז. לפי סברת הגרי"ז יוצא שאם יפול מום במותר הפסח, לא יהא ניתן לכהן, כי אין בו דין נתינה של קדשי הגבול שהרי אינו בכור במציאות. אבל באו"ש שם כתב שלשון 'למיתביה לכהן' משמע על דין נתינה המוטל על הישראל בכל אופן, ולא משום שאסור לזרים ורק הכהנים זכאים לאכלו. ושמעתי מהרב שליט"א שאם כי הוא דקדוק נכון, אך נמצא בשרידיים מפירוש קדמון על זבחים (בסוף שיטת הקדמונים על נזיר ח"ג, מהדו' בלוי) שמפרש להדיא הטעם שניתן לכהן, כי רק הוא רשאי לאכלו. [ויש קצת דקדוק לצד זה, ממה שהגמרא נקטה בלשון רבים 'וליתביה לכהנים' המורה יותר שמתחלק לאנשי משמר ולא שיהא הבעלים רשאי ליתנו לכהן מסויים].

הבכור, וקדושה עצמית זו של 'בכור' הריהי כוללת בכור אדם ובכור בהמה טהורה וטמאה, כפי המבואר בפשטי המקראות בפרשת בא ופרשת קרח: 'קדש לי כל בכור... באדם ובבהמה' וקאי על טמאה וטהורה כמבואר בפרשה. וכן 'כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך'. וכפי שפותר הרמב"ם את הלכות בכורות 'מצות עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים בין באדם בין בבהמה טהורה בין ממין החמור וכו' וכולן לכהנים. בכור אדם ובכור חמור - נפדים ופדיונם לכהנים, ובכור בהמה טהורה נשחט בעזרה כשאר קדשים קלים'. הרי שיש כאן מצות הפרשה שהיא מצות 'קדש לי' המשותפת לשלשתם (וענין מצות קדושת בכור אדם נתבאר במק"א). וזו היא קדושת עצמית של בכור שאינה שייכת לקרבן, ומצד זה הוא אמינא להשוות בכור בהמה טהורה לשאר הבכורות שהיא בה פדיון כמותן, וממילא לא יחול בה דין 'קרבן', כי קדושת הקרבן חלה כ'קומה שניה' על קדושתו העצמית של הבכור.

[הקרבן בבכור יסודו קרבן שלמים אלא שדיני הקרבנו משתנים עקב קדושת הבכור העצמית. וכיו"ב בפסח ובמעשר]

ומתבאר הדבר ביותר על פי דברי הרמב"ם בהקדמתו לסדר קדשים שהזבחים כולם נחלקים לארבעה מינים: חטאת, אשם, עולה, שלמים והדומה להם [היינו בכור ומעשר ופסח, כמוש"כ בפיה"מ זבחים ספ"ו], ולא תמצא קרבן זולתי אחד מאלה ארבעת המינים. וכן כתב בראש הלכות מעשה הקרבנות: 'וכל הקרבנות בין של ציבור בין של יחיד - ארבעה מינים: עולה וחטאת ואשם ושלמים. ועוד יש שם שלשה מיני קרבן יחיד והם הפסח והבכור והמעשר' - מבואר בדבריו שבעצם הם ארבעה מינים [ראשיים], ויש עוד שלשה שאינם נמנים עמהם, וצ"ב.

וכתב עוד (בפירוש המשנה ספ"ו דזבחים): ואם יקשה מקשה ויאמר מדוע לא נמנה בכור ומעשר ופסח כמיני קרבנות לעצמם. וכתב בתירוץ: '... ועוד שהכתוב לא בא אלא על אלו המינים בלבד, והם שנתן להם 'תורות' שנאמר זאת תורת העולה למנחה ולחטאת לאשם ולמלואים [ולזבח השלמים], ואמר אחר כך אשר צוה ה' וגו' - הרי אין שם קרבן זולתי אלו. אמנם המלואים לא זכרנו אותו לפי שאיני מונה אלא קרבן

הלכך כל דחוי לכהן וקדוש לענין גיזה ועבודה קדושתו עליו אפילו הוא בעל מום.^ח

[אין הבכור נשחט על שאר פסולים אלא על המום, בשונה משאר המוקדשין שנפדים על שאר פסולים]

ובן יש להוכיח בדעת הרמב"ם, דהנה דייק בלחם משנה (תמורה ד, ח) שיוצא-דופן וכלאים וטריפה של המוקדשין נפדים בלא מום, שזהו מומן^ט. ותמה המלבושי-יו"ט (יו"ד כ) הלא כל דבר שהוא מום בקדשים לפדות עליו, בבכור דינו להיות נאכל לכל אדם בלא פדיון (ע' משנה בכורות מא. רמב"ם בכורות ב, א), ואילו הפסולים הללו יש מהם שאין שוחטים את הבכור עליהם אלא צריכים מום אחר. ותירץ במקור ברוך (ח"ב ג) שלעולם דברים אלו אינם בגדר 'מומים' ולכך אין הבכור נאכל על ידם, אלא דמ"מ הקרבן פסול להקרבה מחמת גופו ועל כן במוקדשין נפדה, משא"כ בבכור אין די בפסול בגופו לשחוט עליו אלא רק שם 'מום' הוא המתירו באכילה (כדכתיב בפרשת ראה). ומה טעם בחילוק זה - אלא כסברא הנ"ל, שהבכור אין עיקר קדושתו תלויה בהכשר הקרבה, הלכך גם כשאינו כשר לקרבן כל קדושת בכור עליו.

[קדושת הקרבן בבכור מתוספת ובנויה על קדושתו העצמית]

ד) ולבאר מקור הדבר נראה דהנה בבכור נאמר לא תפדה. ופירש בשיטמ"ק (תמורה ח.) בשם התוס' דאצטריך קרא לבעל מום, אבל תם אין צריך קרא דהלא בכל המוקדשין אין פדיון לתם. וכן פירש מהריט"א (רפ"ה דבכורות, אות לז) מדנפשיה. ותמה שם על רש"י (בב"ק יג.) שפירש דבתם מיירי - דלמאי צריך קרא. ותירץ בסוף דבריו שיש לפרש עפימ"ש"כ בספר החינוך (שצג), מפני שהתורה ציוותה לפדות פטר חמור, אולי יעלה על דעתנו לפדות גם כן בכור בהמה טהורה - על כן באתנו המניעה בזה שלא נפדה אותו. וכן כתב בחזו"א (בכורות כב, ג). ועדיין אין מובן, מה סלקא דעתך להשוות בכור בהמה טהורה לפטר חמור או לבכור אדם, הלא אלו אינם קרבנות משא"כ בכור הטהורה הוא קרבן תמים וכיצד יתכן בו הפדיון.

ומכל זה נראה שקדושת הקרבן שיש בבכור היא מתוספת ומסתעפת מוקדושתו העצמית של

ח. ולפי"ז יתכן שבכור בזה"ז חמור משאר קדשים לענין הטלת מום, דאסור מהתורה הגם שאינו עומד להקרבה. וע' בחזו"א בכורות כד, ג שצדד בזה, אלא שהסיק להקל (וכן שם בס"י כח סק"ב). וכן באחיעזר ח"ב לג [ושם נטה מדברי מהריט"א מכח ד' התוס' והיראים], וזכר"י נד.

ט. לברר בחידושי הגר"ח איסו"מ ג, י נקט כהנחה פשוטה איפכא.

י. וע' בית ישי קכד.

קרבן בכור הריהו בעצם מהותו קרבן שלמים [אלא שיש לו שם לעצמו ודינים מסוימים משום היותו בכור], והרי 'שלמים' הם דבר הנדור, ולענין התפסה די בכך ששם הקרבן הוא דבר הנדור, אף אם אותו דבר שהתפס בו אינו נדור אלא אסור מאליו, כמבואר בכ"מ בדברי הרמב"ם.

[שיטת רב יהודאי גאון שבכור ומעשר אינם בכלל 'שור רעהו']

סיוע נוסף לכך שבכור ומעשר, מלבד היותם קרבן, יש בהם קדושה מצד עצם שמם, דהנה הביאו התוס' בב"ק (נג:) מרב יהודאי גאון בעל הלכות גדולות, שלחכמים החולקים על ריה"ג וסוברים קדשים קלים ממון גבוה, גם שור בכור בעל מום שדינו להישחט במדינה ולהאכל אף לנכרים, לא חשיב ממון הדיוט להחשב 'שור רעהו' לחייב את בעליו על היזקו [והוא כפסולי המוקדשין קודם שנפדו, אבל פסוה"מ שנפדו אעפ"י שאסורים בגיזה ועבודה ממון הדיוט הוא]. ובמגדל עוז (נוקי ממון יב,יז) הובאו דברי רב יהודאי במקורם, ושם מפורש שכן הדין גם במעשר בהמה - הרי להדיא שבכור ומעשר הגם שהם בעלי מומין ואינם מחוסרים פדייה, עומדים הם בקדושתם ואינם בכלל 'שור רעהו' לחכמים, שלא כפסולי המוקדשין לאחר פדיון שהם ממונו לכל דבר (וכן הוכיח משם בחזו"א בכורות כבד, כח,א). והיינו טעמא - מפני קדושתם העצמית שאינה תלויה בדין הקרבן שבהם.

[לשיטת רש"י ורמב"ם, זכות הכהנים בכור יסודה בקדושתו העצמית, לא משום היותו בכור במציאות ולא משום היותו קרבן]

ואם כן נראה בשיטת רש"י והרמב"ם שקדושתו העצמית של הבכור, היא המסובב את זכות הכהנים בכור [לא היותו 'פטר רחם' במציאות, ולא היותו 'קרבן']]. שדין המתנה נובע מאותה קדושה עצמית. ומובנים עתה דברי הרמב"ם שתמורת בכור ניתנת לכהן הגם שאינה קרבה - והיינו מפני שיש בה קדושת בכורה והיא המולידה את דין הנתינה.

וזוהו הטעם שבכור בעל מום ניתן לכהן הגם שאינו קרב - מחמת קדושתו העצמית החלה על בעלי מומין כתמימים.

ועל כן בכור חו"ל לרבי עקיבא, גם אם הוא כחולין ומותר בגיזה ועבודה, מ"מ קדושת בכור העצמית חלה עליו ומצד זה דינו להינתן לכהן (להמאירי). וכן אתה אומר בשותפות נכרי לר' יהודה, שאמנם מותר

הנוהג לדורות. והמנחה יתפרשו דיניה במסכת שאחרי זאת. ויש להבין פשר דבריו שגם הכתוב לא זכר אלא אלו הארבעה, והלא על הכתוב גופא נקשה זאת, מדוע לא מנה בכור ומעשר ופסח כסוג לעצמם.

אך נראה שדבר גדול השמיענו כאן, שיסוד ה'קרבן' שבכור ומעשר ופסח הינו קרבן שלמים. ומה שהם חלוקים בשמות לעצמם, היינו משום שיש בכל אחד מהם חלות שם עצמי החלוק לעצמו, שהוא הגורם לדינים מסוימים המיוחדים את קרבנו, לענין סמיכה, מתנות הדם, ונסכים - אבל מצד תורת ה'קרבן' הם כולם בעצם קרבן שלמים, שעל כן לא הזכיר הכתוב בסיכום תורת הקרבנות אלא אלו הארבעה. וכבר הראנו בארוכה^{יא} ענין זה בקרבן פסח שמלבד דין 'קרבן' שלו [שהוא שלמים כאמור] יש בו חלות דין מסויים של 'עשיית פסח'. וכן אתה אומר בכור ומעשר; תחילת דינם ומצוותם בקדושת 'בכור' ושם 'מעשר' החל עליהם, ועוד יש בהם תורת 'קרבן' המתוספת על דינם העצמי. ואם כן מובן שמצד הקדושה העצמית של הבכור חל איסור הטלת מום, ואעפ"י שאינו ראוי להקרבה לא גופו ולא דמיו. וכן הבכור אסור בגיזה ועבודה גם כשנולד בעל מום, שלא כשאר הקדשים שאם קדם מומם להקדשם הם חולין גמורים - משום הך קדושה שחלה עליו בלידתו גם אם אינו ראוי לקרבן, וכמו שביאר מהריט"א שם.

וכן במעשר בהמה יש קדושה עצמית הנובעת משם 'מעשר', וכפי שכתב שם הריט"א שאם הטיל מום בבחמת מעשר בעלת מום - לוקה אליבא דר' מאיר. ובוזה יתפרשו דברי הרמב"ם בהלכות נדרים (א,יג טו) שאם אדם נדר ואסר על עצמו פירות 'כבכור' - הרי אלו מותרים, שאין קדושת הבכור חלה על ידי האדם והרי התפס בדבר האסור ולא בדבר הנדור. ואולם אם היה בשר בכור [לפני זריקת דמים] מונח לפניו, ואמר על החולין 'כזה' - אסור. וכבר תמהו מה חילוק בין זה לזה. וע"ש בכס"מ שאחר ימים מצא שנשאל על כך רבי אברהם בן הרמב"ם, והשיב 'שהפרש גדול יש בין המתפס בכור בין המתפס בבשר הבכור המונח לפניו קודם זריקת דמים, שהמתפס בכור מתפס בדבר שאינו נידר, שאין אדם יכול לעשות קדושת בכור ולהחזיק חולין בכור, אבל בשר בכור המונח לפניו הואיל ודינו כדין בשר שלמים שאינו ניתן לאוכליו אלא בזריקת דמים, וקדושת שלמים אדם יכול לעשותה בנדר - ה"ל מתפס בקרבן שהוא אסור'. ודבריו מתפרשים היטב לפי האמור, שקדושת בכור לחוד וקדושת קרבן הבכור לחוד; קדושת בכור העצמית אכן אינה דבר הנדור, ועל כן המתפס ב'בכור' באופן מופשט - מותר, ואולם בשר

יא. בשיעור מא.

זו מפרש 'משלחן גבוה' - מחיים, מפני אותה קדושה עצמית של הבכור.

והנה רש"י בזבחים (קב סע"ב) כתב שבכור אינו נאכל בחלוקה לאנשי משמר אלא לכל כהן שירצה, כתרומה וכפדיון הבכור, ומ"מ לא יתנונו אלא למי שראוי לעבודה באותה שעה. וטעמו הוא מפני שמצות נתינה נובעת מקדושת בכור העצמית ולא מחמת היותו קרבן, והרי שני דברים מסתעפים מקדושת הבכור; הנתינה לכהן והקרבת הבכור, ואם כן מסתבר שהכהן הזוכה צריך להיות ראוי להקרבה [ומפקינן להא מלתא מ'את דמס' תזרק וגו' ובשרם יהיה לך'. ע"ש]. וכ"כ הרמב"ם (בכורים א,י) שלכך אין הבכור ניתן אלא לזכרי כהונה שהרי אין מקריבו אלא איש. הרי שחלוקה הוא בזה מקדשי הגבול כגון תרומה הניתנת אף לנקבות, כי קדושת הבכור מחייבת את הקרבתו הלכך צריך שיתנונו לכהן שיקריבו, משא"כ לכהן שאינו בר הקרבה. הרי התבאר היטב שיטת רש"י והרמב"ם בכל מקום שדין מתנת הבכור לכהן נובע מחלות קדושה מיוחדת של הבכור, ולא מצד היותו 'קרבן'.

[דיוקי המקראות]

ובכך מתפרשים פשטי המקראות בפרשת קרח: 'כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובהמה יהיה לך. אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה וגו' אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם, את דמם תזרק על

בגיזה ועבודה אבל קדושת בכור יש עליו, אותה קדושה הקיימת בבכור בהמה טמאה [שגם היא חלה לר' יהודה בשותפות נכרי], והיא הגורמת את דין המתנה לכהן. יב

ובזה מובנים דברי השיטמ"ק (בתמורה יא) שלר' יהודה, אעפ"י שמוותר בגיזה ועבודה אינו נשחט בלא מום. ואין מובן הלא הוא חולין - אלא מבואר כנ"ל שקדושתו העצמית של הבכור, המחייבת את נתינתו לכהן, היא המונעת מלשחטו ולאכלו עד שיפול בו מום. יג

[הרמב"ם ורש"י הולכים לשיטתם והתוס' לשיטתם]

ובזה יתפרשו דברי רש"י בב"ק שפירש 'משלחן גבוה קזכו' - מחיים, היינו מצד קדושתו העצמית של הבכור ולא משום היותו קרבן יד. ואולם התוס' שם לא פירשו כן, כי לשיטתם זכות הכהן מחיים אינה אלא כקדשי הגבול וכמו שביאר הגרי"ז דברי התוס' (בזבחים עה) לענין תמורת בכור שאינה ניתנת לכהן. ועוד הולכים המה לשיטתם במה שהביא השיטמ"ק הנ"ל בשם התוס' לפרש מיעוט הפדיון בבע"מ דוקא אבל בתם אין צריך קרא, כי לשיטתם קדושת הבכור נובעת מחמת היותו קרבן ודלא כמהריט"א, וא"כ על כרחך שזכות הכהן נובע מעצם מציאות הפטר-רחם כקדשי הגבול, ולאחר ההקרבה כקדשי המקדש מאשי ה'. טו אבל רש"י לשיטתו שמפרש דבתם מיירי טז, מוכח שסובר שיש לבכור קדושה עצמית שלא מחמת הקרבה, המשותפת לבכור אדם ופטר חמור, ועל כן סלקא דעתך שיהיה לה פדיון, לפי שיטתו

יב. וא"ת לפי"ז מדוע מנה הרמב"ם (בכורים א,יד-טז) את הבכור בין המתנות שבירושלם ולא שבכל מקום, והלא אם דין המתנה נובע מקדושתו העצמית שאינה שייכת להקרבה, ראוי היה למנותו בין קדשי הגבול שגם מהן יש דאיקרו קדש. וצ"ל שעיקרה של קדושה זו היא להיקרב כקרבן, שעל כן ניתן רק למי שראוי להקרבה כמבואר בפנים, אלא שנתרבה דין נלוה שגם בע"מ יש ליתנו לכהן אבל לא זהו עיקר דינו. ובוזה מובן מה שנראה מסתימת הדברים שאף בעל מום אינו ניתן אלא לזכרים (ע' משל"מ שם. וסתמא דמלתא אף בבע"מ מעיקרו שלא זכו בו מעולם הזכרים), והלא אין כאן מסירה להקרבה - אלא משום שעיקר דינו הוא נתינתו לקרבן, ודין נתינת בע"מ מסתעף.

גם ממה שכתב הרמב"ם כל דיני בכור בהמה טהורה בהל' בכורות בספר הקרבנות, ולא עם בכור אדם ובהמה טמאה בהל' בכורים, משמע שעיקר דין הבכור הוא הקרבתו.

יג. בחזו"א (בכורות יח,יט) נקט שנשחט בלא מום לפי שאין בו קדושת הגוף כלל (וכ"כ בחו"ב א,ב), אבל שאר דיני פסולי המוקדשין יש לו מלבד איסור גיזה ועבודה, ועושה תמורה. והיינו גם כן מהטעם הנ"ל.

ויש לעיין לפי"ז בבכור חו"ל שיעשה תמורה אפילו לרע"ק, גם אם ננקוט שהוא חולין. וכן המטיל בו מום ילקה. וצ"ב. יד. וכפי שמפרש רש"י בכמה מקומות לענין מעשר שני ממון גבוה, משלחן גבוה קזכי ואינו ממונו - ערש"י בחקותי קדושין כד ועוד. ע' בזה בשיעור ס אות ח.

טו. ואכן מבואר כמהריט"א שם שאמר דבריו לתרץ קושית התוס'. הרי מבואר דלא סבירא להו להתוס' כחידושו. גם א"ש עם מה שדקדק בחזו"א (בכורות יח,יט) מדברי התוס' בתמורה יא: שבשותפות גוי לר"י נשחט בחוץ בלא מום, ודלא כהשיטמ"ק שם. הרי שלשיטתם מצינו נתינה בלא קדושה [אלא שהחזו"א עצמו סובר שיש לו דין פסוה"מ ועושה תמורה כנ"ל].

טז. וכן מוכח מדברי הרמב"ם (בכורות ו,ה) דבבע"מ ליכא 'לא יגאל' (בית ישי קכד הערה ד, ע"ש). וא"ש היטב דאזלו הרמב"ם ורש"י ותוס' לשיטתייהו.

בעליו לענין ההקרבה, ששתייהן ממצות הבכור המוטלת עליו.

עיקרי דברים

א בכור בהמה טהורה, יש בו קדושה מעצם היותו בכור [בדומה לבכור אדם ובכור בהמה טמאה שנאמר בהם 'קדש לי'], ועוד יש בו קדושת 'קרבן' המבוססת על קדושה זו. וכן מורים פשטי המקראות ולשונות הרמב"ם. קדושה עצמית זו שאינה שייכת בעיקרה להקרבה, מתבטאת בכמה ענינים; -

א. בדיני קדושה הנוהגים בבכור גם כשהוא בעל מום מעיקרו, כגון איסור גיזה ועבודה ותפיסת קדושה על תמורתו.

ב. נתינת הבכור לכהנים, גם בעל מום, וכדלהלן.

ג. המטיל מום בבכור בעל מום - לוקה לדברי רבי מאיר, הגם שהמטיל מום בשאר פסולי המוקדשין לאחר פדיונם אינו לוקה [והלא בכור בעל מום הוא לעולם כלאחר פדיון], ואעפ"י שאינו ראוי להקרבה לא גופו ולא דמיו [ובשאר קדשים בכה"ג אינו לוקה, כגון בזמן הזה שאינם ראויים להקרבה לא גופם ולא דמיהם] - כהסבר מהריט"א.

ד. אין הבכור נשחט ונאכל בכל מקום אלא על ידי מום, לא בשאר דברים הפוסלים מהקרבה כגון נעבד ונרבע וכד', בניגוד לשאר קדשים שהם נפדים ע"י פסולים אחרים אף בלא מום - כי עיקר קדושתו אינה מחמת דין הקרבתו (מקור ברוך).

ה. הבכור [והמעשר] אינו 'שור רעהו' לענין נזיקין, לדעת רב יהודאי גאון. (ג ד)

ו. מובנים לפי זה דברי הרמב"ם שקרבן הבכור יסודו קרבן שלמים ואינו קרבן יחודי במהותו, אלא שמחמת קדושתו היסודית של הבכור משתנה דין הקרבתו בכמה עניינים [וכן אתה אומר במעשר בהמה ובקרבן פסח, מחמת שמם וקדושתם המסויימת, יש שינויים בדין הקרבתם, אבל עיקר דין הקרבן שבהם הוא שלמים]. (ד)

ז. נתינת הבכור לכהן, לדעת התוס' נראה [כדברי הגרי"ז] שנאמרו בה שני דינים; דין 'מתנה' כבקדשי הגבול, מצד היותו בכור במציאות. ועוד דין מתנה ממתנות המקדש, שזוכים הכהנים בבשרו משלחן גבוה. וזכיה זו - שהיא לאכילה בלבד - חלה לאחר עבודות הקרבן כשאר בשר הקרבנות הניתן לכהנים. (א ב)

המזבח ואת חלבם תקטיר וכו' ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין' וגו'. תחילה מדבר על זכות הכהנים בכל שלשת הבכורות ואחר כך מפרטם ומפרידם, באדם ובהמה טמאה יש פדיון והפדיון לכהן ואילו בטהורה אין פדיון אלא הקרבה למזבח והכהנים זוכים בבשר. הרי משמע שהם שני דיני מתנה, וכדכתיב פעמיים 'יהיה לך', אחד מצד עיקר שם 'בכור' והאחר מצד היותו קרבן.

יש להוסיף שעד פרשת קרח לא הוזכר בתורה במצות הבכור אלא שהוא קדוש לה'; 'קדש לי', 'והעברת כל פטר רחם לה', 'אשר יבוכר לה' - ולא פירש נתינתו לכהן ולא הקרבתו למזבח". ורק כאן נאמר שאותה קדושה עצמית האמורה בו מתבטאת בשני דברים אלו; מצות נתינתו לכהנים והקרבתו לקרבן. ומתאים הדבר היטב עם מה שכתב רש"י דכהנים משלחן גבוה קזכו, כי זכיית הכהנים כמו הקרבת הבכור, היא תוכן ופירוש לקדושת הבכור לה'.

[בעלות ישראל בנתינת הבכור ובהקרבתו, לאור האמור]

בזה יבוארו דברי הרמב"ם (ערכין ו,יג) שיכול אדם להחרים את הבכור ולהקדישו לבדק הבית [הקדש עליו]. ומקורו במשנה בערכין (כח:). והקשה בתוס' יום טוב מאי שנא מביכורים שהואיל ואינם ממון ישראל כי ניתן לכהנים, אי אפשר להקדישם הקדש עליו (כדתנן בסוף שקלים, ופסק הרמב"ם בפ"ו ערכין הט"ז). ופירש הגר"ח (בהל' ערכין) שהישראל נחשב בעלים על הבכור מפני שיש לו דין נתינה לכל כהן שירצה, וכדחזינן (בתמורה ח) שכל עוד הבכור בבית בעליו יכול להמיר הגם ש'מתכפר עושה תמורה' - הרי רואים שמפני שהוא הבעלים על הנתינה חשיב 'מתכפר' [וכן פירש בשטמ"ק שם שלכך עושה תמורה כי בידו ליתן הבכור לכל כהן שירצה וטובת הנאה שלו]. אלא שצריך באור (כפי שעמד על כך בקה"י בכורות), מדוע מפני טובת הנאה שבנתינה ייחשב משום כך 'מתכפר' בהקרבה. ויותר קשה על המבואר בזבחים (ז) שהשוחט בכור שלא לשם בעליו הוי שינוי בעלים". והלא שינוי בעלים ודאי תלוי ב'מתכפר' באותה שעה, ומהי תיתי שייחשב הישראל בעלים לענין זה.

אך לפי האמור ניחא, כיון שהקדושה העצמית היא המחייבת הן את הנתינה לכהן והן את ההקרבה, הרי כשם שהישראל הוא הבעלים לענין הנתינה, כן הוא

יז. מלבד בדרך סיפור דברים ולא כמצוה, ובלשון מקוצרת: 'על כן אני זבח לה' כל פטר רחם הזכרים, שאין מפורשת בה הקרבה על המזבח ממש.

יח. [איני יודע כעת מהיכא משמע ששינה מבעליו הישראל דלמא מהכהן שזכה בו].

לענין דין מתנתו לכהנים. וזהו הטעם לדברי השיטה-מקובצת שאינו נשחט בלא מום. בכור חו"ל לר' עקיבא שאינו בר הקרבה, יתכן שיש בו דין נתינה לכהן גם אם הוא כחולין גמורים - מחמת קדושת הבכור העצמית. (ד)

(ה) הואיל וקדושת הבכור מחייבת נתינה לכהן ומחייבת הקרבה, על כן ניתן הבכור רק למי שראוי להקריבו. מטעם זה מוכן שכשם שהישראל הוא בעליו של הבכור לענין נתינתו כן הוא בעליו לענין ההקרבה, שלכך עושה תמורה ויש בו דין שינוי בעלים. (ד)

ואולם בדעת רש"י והרמב"ם נראה שדין ה'מתנה' יסודו בקדושה העצמית של הבכור [לא בכך שהוא בכור במציאות ולא בכך שהוא קרבן]. ועל כן גם בבעל מום יש מצות נתינה, וגם מחיים נחשב שהכהנים זוכים 'משלחן גבוה' - מחמת קדושה זו. ומאידך גם מי שאינו בכור במציאות, כגון תמורת בכור, אם אך יש בו קדושת בכור - ניתן לכהן. (ג ד)

(ד) שותפות גוי, לרבי יהודה שאינה פוטרת מן הבכורה, הגם שמותר הבכור בגיזה ועבודה, יש בו קדושה